

DEMOKRASİ

Tanımı, Tarihçesi, Biçimleri

Tarihçe

- **Demokrasi** → demos (halk) + kratos (yönetim)
- Halk yönetimi ya da halk iktidarı, halkın iktidarı elinde bulundurması.
- Demokrasi; Türkçe'ye Fransızca *démocratie* sözcüğünden geçmiştir. Tüm ülke vatandaşlarının devlet yönetimini ve politikasını seçmekte eşit haklara sahip olduğu bir yönetim biçimidir.

- Atina kent devletindeki uygulanış biçimiyle, ilk demokrasi uygulamaları görülür.
- Doğrudan demokrasi denebilir.
- Burada, belli bir yaşın üzerindeki köle olmayan Atina'lı erkek vatandaşların yönetime katılımları söz konusudur.

Aristoteles'e göre;

- *Hukuk her şeyin üzerinde olmalıdır.*
- *Tek istikrarlı devlet, tüm insanların yasa önünde eşit olduğu devlettir.*
- *Demokrasi despotizmin en ileri şeklidir.*

Montesquieu (1689-1755)

- Montesquieu'ya göre demokrasi, halkın hem yöneten hem de yönetilen durumunda olduğu bir yönetim biçimidir.
- Tiranlıkların, monarşilerin, otoriter ve totaliter yönetimlerin varlıkları, kaba güce, kuvvete ve korkuya dayandığı halde, demokrasinin temel ilkesi siyasal erdeme dayanır.

- **Siyasal erdem;** yurt ve millet sevgisidir. Ülke ve ulus çıkarlarını, bireysel ve grup çıkarlarına üstün tutabilme gücüdür.
- Yönetenlerin, kişisel çıkarlarından, bencillikten, aşırı hırs ve isteklerden, açgözlülüğten uzak olabilmesidir.
- **Siyasal erdem,** yönetenlerin başta anayasa olmak üzere, yasalara ve öteki toplumsal kurallara saygı göstermesidir.
- Yasalara saygının bittiği yerde, demokrasi bozulmuş, devlet tükenmiş demektir.

- Demokrasinin sürdürülebilmesi, toplumdaki gelir dağılımının dengeli olması ile de yakından ilgilidir.
- Toplumdaki gelir dağılımının bozulması, eşitlik düşüncesinin, yasalara saygının kaybolmaya başlaması ile bozulmaya başlayan demokrasi, yöneticilerin şiddete başvurması ile sona erer.

Orta çağda

- Orta çağda demokrasinin gelişme süreci içindeki en büyük olay İngiltere'de kralın yetkilerini din adamları ve halk adına sınırlayan **Magna Carta Libertatum'un** (Büyük Özgürlükler Sözleşmesi-1215) ilan edilmesidir.

Demokrasiye benzer uygulamalar

- Örneğin İtalyan şehir devletlerinde, İskandinav ülkelerinde, İrlanda'da ve değişik ülkelerde bulunan küçük özerk bölgelerde seçim yapmak, meclis oluşturmak gibi uygulamalar yapılmıştır.
- Fakat hepsinde demokrasiye katılım erkek olma, belli miktarda vergi verme gibi standartlarla kısıtlanmıştır.

18. ve 19. yüzyıllar

- Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi (1776)
- Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi (1789)

dönüm noktası olarak kabul edilir.

Bu yüzyıllardan önce demokrasi büyük devletlere değil, sadece küçük topluluklara uyan bir hükümet şekli olarak anılıyor ve doğrudan demokrasi olarak tanımlanıyordu.

20. yüzyıl

- 1929 yılındaki Büyük Buhran nedeniyle 1930'lar diktatörler çağı olarak nitelendirilir.
- II. Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgecilik anlayışı son buldu ve birçok bağımsız ülke ortaya çıktı.
- Demokratikleşme hareketleri Batı Avrupa'da yoğunlaştı. Diktatörlükler bitti, silahlanma politikası yerine, savaş sonunda imzalanan anlaşmaların etkisiyle, refah devleti olma amacı benimsendi.

Çağdaş Tanımlar

- Halkın kendi seçtiği yöneticiler aracılığıyla kendi kendini yönetmesi olgusu.

!!! Halkın seçimden seçime kendisini yönetecek kişileri seçtikten sonra yönetime seyirci kalması, yönetim, devlet ve toplum sorunlarına hiç karışmaması demokrasi değildir.

- Buna demokrasi değil *oligarşi* denir.

Çağdaş demokrasilerin özellikleri

- Gerçek demokrasi, halkın egemenliğinin ve söz hakkının sürekli olduğu bir yönetim modelidir.
- Bunun için, halkın kendisini yönetecekleri seçtikten sonra da bireysel ve toplumsal sorunlarda (doğrudan ya da dolaylı olarak) **örgütler aracılığıyla yönetenlerin kararlarına katılarak/eleştirerek, onları etkileyerek, yönetimi sürekli denetleyebilmesi gerekir.**

- Siyasi iktidarı halkın çoğunluğunun oyu ile elde eden kişi ya da kişiler, kendilerine oy vermeyen kesimlerin hak ve çıkarlarını da kollayıp gözetmek zorundadır.
- Devleti yöneten hükümet, bir kesimin değil, tüm toplumun hükümeti olmak zorundadır.
- Bunun için de **tüm devlet olanaklarının tüm toplum kesimlerine eşit ve dengeli dağıtılması gereklidir.**

Demokrasinin Temel Koşulları

a) **Özgürlük:** Herkesin anayasal ve yasal sınırlar içinde kalmak koşulu ile, başkalarının özgürlüklerini engellemeden istediğini yapabilmesidir. Bu bağlamda eğitim, çalışma, yaşama, haberleşme, hak arama, düşünce, düşündüklerini açıklayabilme ve örgütlenme gibi özgürlükler demokrasiler için çok önemlidir. **Ancak özgürlük, serbestlik demek değildir.**

b) Eşitlik: Devletin ve hükümetin vatandaşlara götürdüğü hizmetlerde, yasalar önünde tüm vatandaşlara yaklaşımında, hiçbir ayrıma tabi tutmadan eşit işlem yapmasıdır.

Yani, devlet vatandaşa hizmet götürürken ya da yasalar uygulanırken, **vatandaşlar arasında din, dil, ırk, inanç, eğitim, yaş, cinsiyet, siyasi ve ideolojik görüş farkı gözetilmemelidir.**

c) Çoğunluğun Yönetme Hakkı: Özgür, eşit koşullarda, serbest, gizli yapılan seçimlerle mümkündür. Halkın özgür iradesi, ancak dürüst ve kurallara uygun olarak yapılan seçimlerle ortaya çıkar.

Çoğunluğun seçtiği temsilciler, azınlığın haklarını gözetmelidir. Azınlık da, kendisini temsil edecek temsilcileri aracılığıyla (muhalefet) haklarını ve çıkarlarını koruyacak ve savunacaktır.

Demokrasi Biçimleri

- 1) **Doğrudan Demokrasi:** Halk doğrudan alınacak bütün kararlara katılır (Atina örneği). Bu modelde toplum karar organıdır. Halkın aldığı kararları uygulayacak olan sınırlı bir yönetici kesimi yine bir süreliğine kendisi seçer.

Bu tür bir model, nüfusu az, kültür düzeyi yüksek, demokrasi ve siyasi kültür düzeyi gelişmiş küçük toplumlarda mümkündür. (İsviçre'nin bazı kantonlarında kısmen uygulanmaktadır)

2) Temsili Demokrasi: Halkın seçtiği temsilciler aracılığıyla yönetime katılımı.

→ Bu modelde, halk seçtiği kadroları sürekli denetleyip kontrol etmelidir. Seçilenler, sadece halkın temsilcileridir, gerçek söz hakkı sadece halka ait olmalıdır.

Günümüz toplumlarında en çok uygulanan demokrasi modelidir.

Temsili Demokrasinin Biçimleri

- **Liberal Demokrasi:** Tüm fikirlerin var olabildiği bir rekabet ve siyasi eşitlik prensiplerini esas alır. 4 temeli vardır:
- Bireycilik
- Özgürlük
- Hukukun üstünlüğü
- Serbest piyasa ekonomisi

- **Sosyal Demokrasi:** Kuramsal temellerini Marksizm'den alır. Amaç, çeşitli reformlarla refah devleti yaratarak, sosyal adaleti gerçekleştirerek, kapitalizmi zayıflatmak, giderek ortadan kaldırmaktır.
- Özgürlük ve eşitlik
- Sosyal adalet
- Dayanışma

3) Yarı Doğrudan Demokrasi: Diğer iki modelin arasında bir yönetim biçimidir.

★ Temsili demokrasilerde halk, seçtiği yöneticileri istediği zaman ve istediği gibi denetleyip kontrol edememektedir. Oysa yarı doğrudan demokrasilerde, bazı konularda halkın düşüncesinin, eğilimlerinin ve isteklerinin belirlenmesi koşulu, anayasal ve yasal kurallar olarak konmuştur.

➔ **Bunlar referandum, veto ve halkın teklif hakkıdır.**

Referandum: Halkın seçtiği yöneticilerin çıkardığı yasaların ya da getirilen kuralların, toplumca benimsenip benimsenmediğinin belirlenmesi için **halkın onayına başvurma yöntemidir.**

Özgür, dürüst ve eşit koşullarda yapılmalıdır.

Veto: Yönetenler ya da siyasi iktidarlarca alınan kararların uygulanmasına karşı, halka verilmiş bir çeşit reddetme hakkıdır.

Çıkarılan bir yasa ya da siyasal kararın, belirli sayıdaki vatandaşın itiraz etmesiyle iptal edilmesidir. Bu uygulama, yine nüfusu az ve siyasal kültür düzeyi yüksek toplumlarda başarılı olabilir.

Halkın Teklif Hakkı: Yarı doğrudan demokrasi modeli içindeki bu uygulama, halkın belirli sayıda imzalarıyla, yasama organlarına (meclise), yasa teklifinde bulunabilmesidir. Bu hak, İsviçre'nin bazı kantonlarında vatandaşlara tanınmıştır.

Çağdaş Demokrasilerin Ayırıcı Özellikleri

a) ÇOĞULCULUK:

***Ülkeyi yönetmek için siyasi iktidarı ele geçirme yarışına, her türlü düşünce ve ideolojinin kısıtlanmadan, örgütlenerek katılabilmesi.

***Her türlü düşüncenin ve tüm toplumsal katmanların parlamentoda ve demokratik platformlarda temsil edilebilmeleri.

***Temsil ettikleri kitlelerin ve toplum kesimlerinin her türlü hak ve çıkarlarını koruyabilmeleridir.

***Bunun için, örgütlenme, düşünce ve basın-yayın gibi temel özgürlüklerin bulunması şarttır.

b) KATILIMCILIK: Halkın kendisini yönetecekleri seçtikten sonra,

***siyasi iktidarların özellikle uygulama kararlarına örgütleri aracılığıyla katılabilmesi,

***kararları etkileyebilmesi,

***gerektiğinde değiştirebilmesi.

Demokrasiyle ilgili kavramlar

- **Cumhuriyet:** Cumhuriyet bir rejim, demokrasi ise cumhuriyetin uygulanış şekillerinden biridir. Demokratik cumhuriyetin yanında **dini cumhuriyet, oligarşik cumhuriyet ve sosyalist cumhuriyet** biçimleri vardır. Demokratik cumhuriyetlerde, meclisi ve ülkenin cumhurbaşkanını belli aralıklarla halkın seçmesi esastır.

- İnan İslam Cumhuriyeti
- Afganistan İslam Cumhuriyeti
- Kuzey Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti
- Çin Halk Cumhuriyeti

Güçler ayrılığı

- Güçler ayrılığı ilkesi **yasama, yürütme ve yargı** kurumlarının, devletin farklı organlarında bulundurulularak iktidarın tek elde toplanmasını engellemek ve bu üç kurumun birbirlerini denetleyebilmesini sağlamak anlamına gelir.

➤ Demokratik ve çağdaş bir devlet üç yetkiden oluşur.

Bunlar YASAMA- YÜRÜTME- YARGI'dır.

YASAMA: Bu yetki Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir.

YÜRÜTME: Bu yetkiyi Bakanlar Kurulu yani hükümet kullanır.

YARGI: Bu yetkiyi bağımsız mahkemeler, hakimler ve savcılar eliyle kullanır.

Kuvveler ayrılığı ilkesi yasama, yürütme ve yargı kurumlarının, devletin farklı organlarında bulundurulularak ,

- **iktidarın tek elde toplanmasını engellemek ve**
- **bu üç kurumun birbirlerini denetleyebilmesini sağlamak anlamına gelir.**

- Bu ilkeyle demokratik yollarla iktidara gelen kişilerin kendi diktatörlüklerini kurmaları engellenmeye çalışılmıştır.
- Bu ilkelerin tek elde toplanması, diktatörlüğe geçişin en büyük adımı olacaktır.

İnsan Hak ve Özgürlükleri

- Demokrasinin varlığı için her ne kadar oy kullanmak önemliyse de, demokrasi, yalnızca seçimlerde oy kullanma hakkı demek değildir.
- Demokrasi, bir hükümet açık, güvenilir ve katılımcı olacaksa; vatandaşlarına tanıyacağı bir dizi hakların toplamıdır.

- Bu haklar; ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, sendika ve baskı grupları gibi gruplar kurma özgürlüğü, özellikle belirli konularda kişileri doğrudan etkileyen devlet politikalarından haberdar olma ve bu politikaların belirlenmesi sürecinde kendilerine danışılması ve cinsiyet, ırk, inanç ayrımı yapılmaması demektir.

Hukuk Devleti

- Vatandaşların haklarının hukuki güvence altına alındığı ve devletin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olarak yürütüldüğü devlet düzenidir.

4 temel ilkesi vardır:

1. Devletin faaliyetlerinde hukuk kurallarıyla bağlı olması.
2. Hukuk önünde eşitlik ve devletin tarafsızlığı.

3. Temel hakların güvence altına alınması.
4. Devletin yargısal denetimi, hakim ve yargı bağımsızlığı

Hukuk Devletinin Unsurları

- Yasama ve yürütme işlemlerinin yargısal denetime tabi olması.
- Yargının bağımsızlığı.
- Kanuni hakim güvencesi.
- Temel hakların güvence altına alınması.
- Yasaların genel olması.
- Yasaların anayasaya uygunluğu.

- Hukukun genel ilkelerine baēlılık.
- Kuvvetler ayrılıēının benimsenmesi.
- Anayasanın üstünlüēü ve baēlayıcılıēı.
- İdari faaliyetlerin belirliliēi.
- İdarenin mali sorumluluēu.
- Adil yargılanma hakkı.

Yararlanılan kaynaklar

- Ali Öztekin, Siyaset Bilimine Giriş. Siyasal Kitabevi.
- Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi.